

“Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği”nin Türkçede Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma

Validity and Reliability Study of the Compulsory Citizenship Behaviour Scale in Turkish: A Study Among Nurses

Arzu Kader Harmancı Seren, Nihal Ünalı Baydın

İstanbul Üniversitesi, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZ

AMAÇ: Bu araştırma, “Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği”nin Türkçede geçerlik ve güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür.

YÖNTEM: Metodolojik bir çalışmadır. İstanbul’da kamuya bağlı bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerden oluşan örneklem grubundan uygun şekilde doldurulup geri toplanan 233 form değerlendirilmeye alınmıştır. Ölçeğin değerlendirilmesinde kapsam geçerliği, yapı geçerliği, zamana karşı güvenilirlik, iç tutarlık analizi ve madde toplam puan ortalamaları kullanılmıştır.

BULGULAR: Ölçeğin kapsam geçerlik indeksi 0,96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin madde toplam puan korelasyonları 0,61-0,77 arasında ve Cronbach α güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak yüksek ve güvenilir bulunmuştur. Yapı geçerliği başlığında doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Orijinal ölçeğin tek faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Uyum iyiliği istatistiklerinde, ölçeğin uyumunun iyi olduğu saptanmıştır. Ölçek madde toplam puan ortalaması $3,84 \pm 0,89$ ’dur.

SONUÇ: Bu çalışmada yürütülen geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda “Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği”nin Türkçede geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceği belirlenmiştir. Ölçeğin hizmet sektöründe farklı meslek gruplarından örneklem-ler üzerinde kullanılması önerilir.

Anahtar kelimeler: Zorunlu vatandaşlık davranışı, sağlık hizmetleri, hemşirelik, geçerlik ve güvenilirlik

ABSTRACT

AIM: This research has been carried out for the purpose of performing validity and reliability of the Compulsory Citizenship Behaviour Scale in Turkish.

METHODS: The research is a methodological study. 233 forms which have been filled properly and returned by the sample group that consists of nurses who are working in a public university hospital in Istanbul, were analyzed. Content validity, construct validity, internal consistency, stability and mean scores have been used in the scale evaluation.

RESULTS: Content validity index of scale has been found as 0.96. Item mean correlations of the scale were between 0.61-0.77; Cronbach α coefficient of the scale was 0.88 and reliable. Explanatory factor analysis was performed in construct validity. One factor scale structure of the original scale was confirmed. Goodness of fit statistics showed that the goodness of fit indexes of the scale was suitable. The mean total scale score was 3.84 ± 0.89 .

CONCLUSION: It has been confirmed that the Compulsory Citizenship Behaviour Scale is reliable and a valid instrument that may be used in studies. The scale is advised to be used in different sample groups in service sector.

Keywords: Compulsory citizen ship behaviour, health services, nursing, validity and reliability

Geliş Tarihi / Arrival Date: 28.03.2017

Kabul tarihi / Date of Acceptance: 16.05.2017

İletişim / Corresponding author: Nihal Ünalı Baydın, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, Çağlayan 34310 Şişli / İstanbul

E-posta / E-mail: unaldin25@gmail.com

Sayı / Number: 2 **Cilt / Volume:** 4 **Yıl / Year:** 2017

e-ISSN:2149-018X **doi:**10.5222/SHYD.2017.043

GİRİŞ

Örgütsel davranış konuları arasında literatürde en sık araştırılan başlıklardan biri “örgütsel vatandaşlık” kavramıdır (Şeşen ve Soran, 2013). Örgütsel vatandaşlık kavramı, organizasyonlarda çalışanların kendilerinden beklenmeyen ancak organizasyon yararına gönüllü olarak gösterdikleri davranışları için kullanılan “ekstra rol davranışı” kavramından yola çıkılarak tanımlanmıştır (Organ, 1977; Bateman ve Organ, 1983). Kavram ilk kez 80’li yılların başında kullanılmıştır. Smith, Organ ve Near (1983) tarafından iki bankada çalışan 422 kişi ile yapılan araştırma ile örgütsel vatandaşlık davranışının doğası açıklanmaya çalışılmıştır. Literatürde, örgütsel vatandaşlık davranışı konusunun sağlık hizmetleri alanında ele alındığı çalışmalarda yer almaktadır. Sağlık alanında çalışan farklı meslek grupları ile yürütülen bu çalışmalarda, çalışanların yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışı sergiledikleri belirlenmiştir (Bolon, 1997; Altuntaş ve Baykal, 2010). Günümüzde ilgili yazında örgütsel vatandaşlık davranışının, örgütlerde yer alan akranlar veya yöneticiler tarafından suistimal edilebildiği belirtilmektedir (Vigoda-Gadot, 2006). Kişilerin iş yerlerinde gönüllü olarak kuruma yararlı olmak adına kendi istekleri ile yaptıkları bazı davranışların ve işlerin, zamanla yapmaya zorunlu oldukları işler haline gelebildiği vurgulanmaktadır. Vigoda-Gadot (2006) tarafından “örgütsel vatandaşlık davranışının karanlık yüzü” olarak tanımlanan zorunlu vatandaşlık kavramı, tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Zorunlu vatandaşlık davranışıyla, kişilerin kurumlarına yararlı olmak için yaptıkları ekstra rol davranışlarının bir süre sonra görevlerinin veya işlerinin bir parçası olarak algılandığı durumlarda karşılaşılmaktadır (Bolino ve ark., 2013; Zhao ve ark., 2014). Bu bağlamda kişilerin işlerin aksamaması veya kuruma yararlı olmak adına yaptıkları gönüllü davranışları sergilemedikleri zaman sorun yaşamaya başladıkları belirtilmektedir. Hem yöneticilerde hem de akranlarda kişilerin görev tanımlarında yer almadığı halde gönüllü olarak sergiledikleri bu davranışları yapmaları zorunluymuş gibi bir beklenti oluştuğu belirtilmektedir (Vigoda-Gadot, 2007; Şeşen ve Soran, 2013). Vigoda-Gadot (2006) kişiden kendisi yapmak istemediğinde de organizasyon yararına hizmet edecek benzer davranışlar beklenmesini “zorunlu vatandaşlık davranışı” olarak literatüre kazandırmış ve çalışanların yöneticilerinin veya akranlarının zorlamasıyla aslında görev tanımlarında olmayan bazı işleri yapmak zorunda hissedip hissetmediklerini araştırmıştır.

Sağlık hizmetlerinin yoğun insan emeği gerektirerek sunulduğu ve üretildiği düşünüldüğünde, bu hizmetlerin sunumunda ve sürdürülmesinde farklı meslek üyelerinin dönem dönem işlerin aksamaması, hastaların ve hizmet alanların mağdur olmaması adına görev tanımları dışında kalan işleri de yürütmek zorunda kalabildiği bilinmektedir. Böyle bir değerlendirmede kullanılmak üzere Vigoda-Gadot (2007) tarafından Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği geliştirilmiş ve geçerlik-güvenirliliği test edilmiştir. Ancak Türkçede ve hemşirelikte zorunlu vatandaşlık davranışını ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı bulunmaması nedeniyle, Vigoda-Gadot (2007)’un geliştirdiği bu ölçeğin Türkçeye uyarlanarak hemşirelik literatürüne kazandırılması düşüncesiyle bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın amacı ve türü: Bu çalışma, “Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği”nin Türkçede geçerlik ve güvenilirliğini göstermek amacıyla yürütülmüş, metodolojik tasarımda bir araştırmadır.

Araştırma sorusu: Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Türkçede hemşirelerde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç mıdır?

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikleri: Araştırma İstanbul ilindeki bir kamu üniversitesi hastanesinde çalışan hemşireler üzerinde yürütülmüştür. Bu hastane, İstanbul’daki en fazla yatağa sahip üniversite hastanelerinden biridir. Hemşire yetersizliği nedeniyle hemşirelerin sıklıkla görev tanımları dışındaki işleri yapmak durumunda kaldığı bu hastane, zorunlu vatandaşlık ölçeğinin geçerlik güvenirliğini çalışmak üzere uygun bir örneklem oluşturacağı düşüncesiyle özellikle seçilmiştir.

Araştırmanın evren ve örnekleme: Araştırmanın evrenini, İstanbul ilindeki bir kamu üniversitesi hastanesinde en az bir yıldır çalışan toplam 573 hemşire oluşturmuştur. Çalışmada herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmadan en az bir yıl hemşire olarak çalışmış olma kriterine uyan tüm hemşirelere ulaşması hedeflenmiştir. Hemşirelerin 186’sına hastalık, gebelik, doğum izni, yıllık izinde olma ve işten ayrılma gibi nedenlerle ulaşılamamış ve toplam 387 hemşireye anketler ulaştırılabilmıştır. Araştırma verileri uygun şekilde doldurulan 233 anket üzerinden değerlendirilmiştir. Anketlerin geri dönüş oranı %60,2 olarak belirlenmiştir. Böylece literatürde yer alan ve geçerlik-güvenirlik analizleri için ölçek madde sayısının 5-10 kat üzerinde bir örnekleme (5 madde x 10 = 50 kişi) çalışılması koşulu (Yurdugül, 2005) sağlanmıştır. Ayrıca 573 kişilik evren için power analizi yapılmış ve % 95 güven aralığında alfa 0,05 hata payı için ulaşılmaması gereken minimum örneklem hacmi 231 olarak belirlenmiştir. Ulaşılan örneklem hacmi bu koşulu da karşılamaktadır.

Veri toplama araçları: Araştırma, 2015 yılı Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. Anketler kurumda çalışmakta olan hemşirelere araştırmacılar tarafından dağıtılmış ve bir hafta ara ile toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak, Bilgi Formu ve Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği (ZVDÖ) kullanılmıştır.

Bilgi formunda, araştırmacılar tarafından literatürden yararlanılarak (Baş, 2006) ve araştırmanın amacı dikkate alınarak belirlenen, katılımcıların yaşlarını ve cinsiyetlerini, çalıştıkları birimi, eğitim düzeylerini, hemşire olarak çalışma deneyimlerini, ilgili klinikte çalışma sürelerini ve son olarak çalışma biçimlerini sorgulayan toplam yedi soruya yer verilmiştir.

Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği (ZVDÖ): Vigoda-Gadot (2007) tarafından geliştirilmiş olan beş maddeli, tek boyutlu bir ölçektir. Ölçekteki ifadelerin tümü pozitif yönlü olup, ters ifade yer almamaktadır. Maddeler beşli likert şeklinde ve “Hiç katılmıyorum-1 puan”, “Katılmıyorum-2 puan”, “Ne katılıyorum ne katılmıyorum-3 puan”, “Katılıyorum-4 puan” ve “Tamamen katılıyorum-5 puan” olarak puanlanmaktadır. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,83 olarak bulunmuştur (Vigoda-Gadot, 2007). Ölçekten alınabilecek toplam ortalama puan minimum 1, maksimum 5'tir. Alınan ortalama puanın yükselmesi zorunlu vatandaşlık düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Ölçek aslında Türkçede ilk olarak Şeşen ve Soran (2013) tarafından geçerlik güvenirlik analizleri yapılmaksızın kullanılmış, yalnızca Cronbach Alfa iç tutarlık analizi sonuçları verilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi: Araştırmada ölçek geliştirme çalışmasında izlenmesi gereken adımlar literatür bilgisi doğrultusunda (Çam ve Baysan Arabacı, 2010; Polit ve Beck, 2012) dil geçerliği, kapsam geçerliği, pilot çalışma yapılması ve korelasyon analizlerinin yapılması, yapı geçerliğini değerlendirmek üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılması, güvenirlik analizi için de zamana karşı güvenirliği göstermede test tekrar test analizi ve iç tutarlık analizi için Cronbach Alfa katsayısının belirlenmesi olarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Ölçek Geçerlik Güvenirliğinde Kullanılan Analizler

Geçerlik ve Güvenirlik Kriterleri		Kullanılan Yöntem
GEÇERLİK	Dil Geçerliği	Geri Çeviri Tekniği, Pilot uygulama
	Kapsam Geçerliği	Uzman Görüşü <i>Kapsam Geçerlik İndeksi</i>
	Yapı Geçerliği	Faktör Analizi <i>Doğrulayıcı Faktör Analizi</i>
GÜVENİRLİK	Zamana Karşı Değişmezlik	Test-Tekrar Test Analizi <i>Pearson Korelasyonu, t Testi</i>
	Madde Analizi	Madde Toplam Puan Korelasyonu
	İç Tutarlık	Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı

Yapılan analizler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Elde edilen veriler SPSS 21.0 (Statistical Package of Social Science) paket programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Ayrıca doğrulayıcı faktör analizi için LISREL 8.7 programı kullanılmıştır.

Araştırmanın etik yönü: Araştırma için ilgili üniversite hastanesinin klinik araştırmalar etik kurulundan 07.04.2015 tarihli, 604.01/02 numara ile etik kurul izni alınmıştır. Ayrıca ilgili hastanenin hemşirelik hizmetleri müdürlüğünden yazılı izin alınmıştır. Çalışma örneklemine yalnızca gönüllü olarak katılımcı olmak isteyen hemşireler dahil edilmiştir.

Araştırmada geçerlik ve güvenirlik analizlerini yapmak üzere seçilen Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeğini geliştiren Vigoda-Gadot’dan e-posta ile izin alınmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları: Araştırmanın evrenini, İstanbul ilindeki bir kamu üniversitesi hastanesinde en az bir yıldır çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Dolayısıyla ölçekle ilgili bulgular bu örnekleme sınırlıdır.

BULGULAR

Dil Geçerliliği: Araştırmada ilk olarak ölçeğin dil geçerliliği sınanmıştır. Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi profesyonel destek alınarak bir dil bilimci ile bir profesyonel çevirmen tarafından yapılmıştır. Ölçeğin İngilizceden Türkçeye çevirisi profesyonel destek alınarak bir dil bilimci ile bir profesyonel çevirmen tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ölçeğin İngilizceye geri çevirisi hem Türkçeyi hem de İngilizceyi çok iyi derecede bilen bir akademisyen ile başka bir profesyonel çevirmen tarafından yapılmıştır.

Kapsam Geçerliliği: Ölçeğin kapsam geçerliliği için Lawshe tekniği kullanılmıştır. Hazırlanan Türkçe form, hemşirelik, örgütsel davranış ve psikoloji alanında çalışan ve ölçek geliştirme veya uyarlama çalışması deneyimi olan araştırma ekibi dışındaki on uzman tarafından değerlendirilmiştir. Uzman hemşireler arasında hem akademisyen olarak çalışan hem de klinik alanda çalışmaya devam edip, en az yüksek lisans eğitime sahip olan hemşireler yer almaktadır. Uzmanlar, maddelerin uygunluğunu “Madde hedeflenen yapıyı ölçüyor-1”, “Madde yapı ile ilişkili ancak gereksiz-2”, “Madde hedeflenen yapıyı ölçmeye uygun değil-3” şeklinde puanlamışlardır. Lawshe tekniğine göre 10 uzmandan görüş alındığı içi kapsam geçerlik ölçütü 0,62 olarak belirlenmiş, kapsam geçerlik oranı 0,62'nin altında değer alan bir ifade olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın ilk dört madde için kapsam geçerlik oranı 1 iken, beşinci madde için bu oran 0,80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin kapsam geçerlik indeksi ise 0,96 olarak belirlenmiştir. Son olarak örneklem grubu dışında 32 kişilik bir grup üzerinde pilot uygulama yapılmıştır. Katılımcıların ölçek ifadelerinin anlaşılabilirliği ile ilgili önerileri alındıktan sonra ölçek, bir sonraki aşama analizlerini yapmak üzere uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Test Tekrar Test Analizi: Ölçeğin zamana göre değişmezliğini değerlendirmek için güvenilirlik analizi olarak 31 kişi üzerinde gerçekleştirilen test ve tekrar testten elde edilen puan ortalamaları eşleştirilmiş gruplarda t testi ve Pearson korelasyon analizi ile incelenmiş, ilk ve ikinci uygulamalardan elde edilen puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı (t:1,378, p:178) ve ölçümler arasında çok ileri düzeyde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (r=0,88, p<0,001).

Tablo 2: Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Ortalama Puanlar ve Madde Toplam Puan Korelasyon Değerleri (N:233).

Maddeler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Madde Toplam Puan Korelasyonları
1. Bu hastanede hemşireler görev tanımları dışındaki işleri yapmaya zorlanırlar.	1	5	3,81	1,06	0,74
2. Bu hastanede hemşireler karşılığında herhangi bir ödül verilmeksizin, var olan işyükleri dışındaki görevleri yerine getirmeye zorlanırlar.	1	5	4,16	1,08	0,77
3. Bu hastanede görev tanımım dışındaki işleri yapmam için çaba harcamam gerektiği konusunda beklenti olduğunu düşünüyorum.	1	5	3,91	1,07	0,77
4. Bu hastanede yeterince zamanım ve enerjim olmasa da iştanımım dışında diğeri arkadaşlarıma yardım etmek için üzerim de baskı olduğunu düşünüyorum.	1	5	3,67	1,09	0,61
5. İş tanımım ve kendi isteğim dışında yöneticime işkonusunda yardım etmek için üzerimde baskı hissediyorum.	1	5	3,64	1,18	0,65
Ölçek Toplamı	1	5	3,84	0,90	

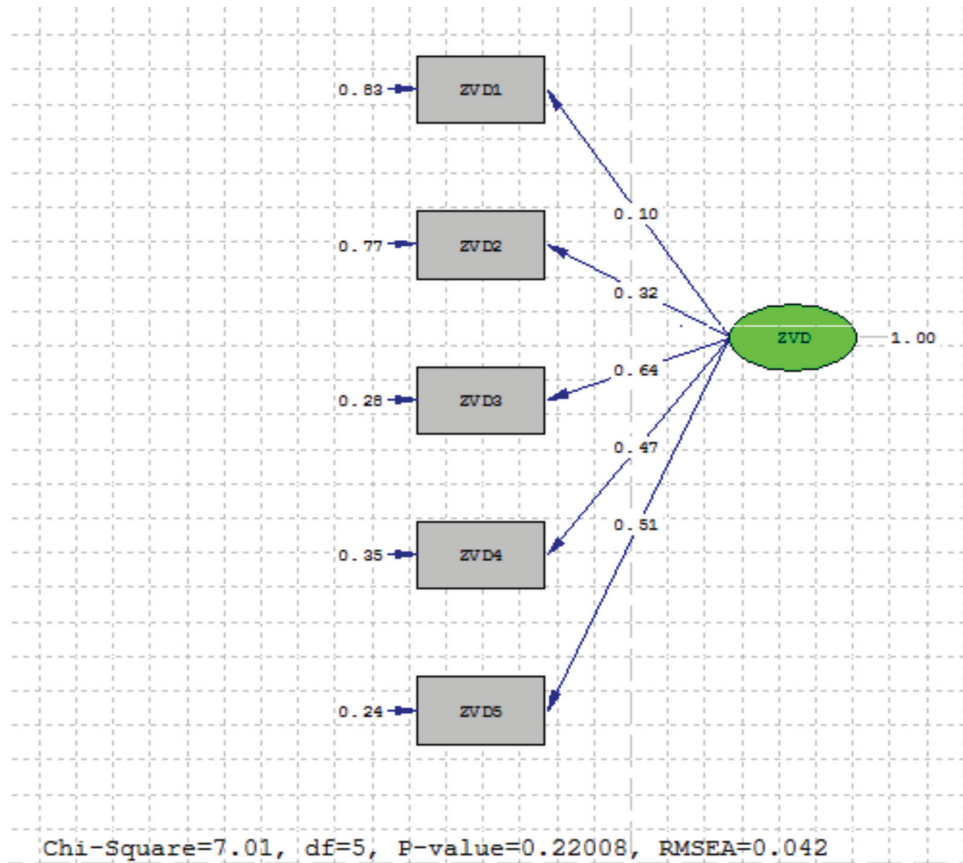
Madde Analizi: Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinde yer alan beş ifade için madde toplam puan korelasyonları incelendiğinde madde toplam puan korelasyon katsayılarının r:0,61-0,77 arasında değiştiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Yapı Geçerliliği: Yapı geçerliliğini sınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır (Tablo 3; Şekil 1). DFA sonucunda orijinal ölçeğin faktör yapısının herhangi bir modifikasyona gerek kalmaksızın doğrulandığı görülmüştür. Toplam 5 madde ile yapılan ilk doğrulayıcı faktör analizinde RMSEA, AGFI ve GFI uyum değerlerinin istendik düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3: Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Uyum İyiliği İstatistikleri ve İç Tutarlık Katsayısı

Model	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	Cronbach Alfa
ZVD	1,402	0,99	0,99	0,96	0,99	0,88

İç Tutarlık Analizi: Beş maddeli ölçeğin Cronbach α güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için 0,88 olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Şekil 1: Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Madde Faktör Yükleri ve Test İstatistikleri

TARTIŞMA

Kapsam Geçerliliği: Araştırmada ilk olarak ölçeğin dil geçerliliği, Dünya Sağlık Örgütü'nün farklı dillerde geliştirilmiş araçların uyarlanması önerdiği yöntem esas alınarak sınanmıştır (WHO, 2008). Kapsam geçerliliği analizi ile ölçek maddelerinin, ölçülmek istenen alanı ne ölçüde kapsadığı test edilmektedir (Baş, 2006; Büyüköztürk ve ark., 2010; Çam ve Baysan Arabacı, 2010; Polit ve Beck, 2012). Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin kapsam geçerliliğinin test edilmesi için hemşirelikte yönetim ile yönetim ve organizasyon alanlarında uzman 10 kişiden görüş alınmıştır. Lawshe(1975) tekniğine göre yapılan analizler sonucunda ölçeğin kapsam geçerlik ölçütü 10 uzman için 0,62 olarak belirlenmiş (Aksayan ve Gözüm, 2002; Çam ve Baysan Arabacı, 2010) ve bu değer altında değer alan bir ifade olmadığı görülmüştür. Ölçekten madde çıkarmaya gerek olmadığı saptanmış ve beş maddeli yapı ile analizlere devam edilmiştir.

Pilot Uygulama: Literatürde ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında, ölçeğin anlaşılabilirliğini değerlendirmek üzere örnekleme benzer özellikleri taşıyan bir gruba pilot uygulama yapılması önerilmektedir (Akgül, 2005; Baş, 2006). Baş (2006), pilot uygulama ve zamana karşı güvenilirlik analizlerinde örnekleme benzer en az 30 kişilik bir grup ile çalışılmasını önermektedir. Bu çalışmada, örnekleme benzer özellikler taşıyan 32 kişiye pilot uygulama yapılarak, maddelerin anlaşılabilirliğini değerlendirmeleri istenmiş, uygulama sonucunda öneriler doğrultusunda düzenleme yapılarak kapsam geçerliği süreci tamamlanmıştır.

Zamana Göre Geçerlilik-Test Tekrar Test Analizi: Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında ölçeğin zamana göre değişmezliğinin gösterilmesinde bir güvenilirlik analizi olarak test tekrar test kullanılması önerilmektedir. Bu amaçla en az iki hafta ara ile aynı gruba yapılan ölçümlerin eşleştirilmiş gruplarda t testi ve/veya Pearson Korelasyon Analizi ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Yurdugül, 2005; Baş, 2006). Analizler sonucunda ölçümler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmaması ve elde edilen korelasyon katsayısının en az 0,70 olması gerekmektedir (Baş, 2006). Bu çalışmada, her iki ölçüm arasında istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmamış, test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Madde Analizleri ve Madde Toplam Puan Korelasyonlarının Hesaplanması: Ölçeğin iç tutarlık göstergesi olarak, ölçek maddeleri ile toplam ölçek puanı arasındaki korelasyon ilişkisi değerlendirilmektedir. Korelasyon katsayısının yüksek olması, o maddenin ölçülen teorik yapıya uygun olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Korelasyon katsayılarının alt sınırı değişik kaynaklarda 0,20; 0,25; 0,30 olarak verilebilmektedir (Aksayan ve ark., 2002; Yurdugül, 2005). Bu çalışmada uyarlanan ölçeğin (5 madde) güvenilirliği için yapılan madde analizi sonrasında, madde toplam puan korelasyon katsayılarının $r:0,61-0,77$ arasında değiştiği ve sınır değerlerin çok üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Yapı Geçerliliği: Geçerlik güvenilirlik analizlerinde, ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için en sık kullanılan yöntem, faktör analizidir. Bu yöntem, ölçeğin neyi ne kadar isabetli ölçtüğü ile ilişkili bir kavramdır (Öner, 2008; Büyüköztürk ve ark., 2010). Literatürde özellikle son yıllarda yayınlanan yöntem araştırmalarında ve ölçek uyarlama çalışmalarında, Doğrulamalı Faktör Analizi kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Şimşek, 2007; Polit ve Beck, 2012)

Bu çalışmada, Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin yapı geçerliğini test etmek amacıyla doğrulamalı faktör analizi sonucunda RMSEA, AGFI ve GFI uyum değerlerinin istendik düzeyde olduğu belirlenmiştir. Doğrulamalı faktör analizinde ayrıca uyum iyiliği istatistiklerinin de istenilen düzeyde olması gerekmektedir. Uyum istatistiği değerleri olarak adlandırılan değerler aşağıdaki gibidir:

Ki-kare uyum istatistiği: Bir modelin kabul edilebilir olması için ki-kare değerinin anlamlı çıkmaması beklenir (Şimşek, 2007; Harrington, 2009). Ancak bu değer, örneklem büyüklüğüne çok duyarlı olduğu için genelde anlamlı çıktığı görülür ve ihmal edilir. Bunun yerine ki-kare değeri serbestlik derecesine bölünür ve çıkan değer iki ya da altında olması modelin iyi bir model olduğunu, beş ya da daha altında olması modelin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğunu gösterir (Şimşek, 2007; Harrington, 2009). Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği için yapılan analiz sonucunda, hem p değeri istendik şekilde anlamsız olarak bulunduğundan hem de ki-kare/serbestlik derecesi 1,402 olarak belirlendiğinden modelin kabul edilebilir olduğu saptanmıştır.

Sık kullanılan diğer uyum iyiliği testleri, Tahminin Ortalama Karekök Hatası - Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi - Comparative Fit Index (CFI), Uyum İyiliği İndeksi-Goodness of Fit Index, (GFI) ve Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi-Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)'dir (Şimşek, 2007; Harrington, 2009). RMSEA'nın 0,080'e eşit ya da küçük olması, AGFI'nin 0,80'e eşit ya da üstünde olması, GFI değerinin 0,85'e eşit ya da üstünde olması uyumun olduğunu gösterir (Şimşek, 2007; Harrington, 2009). Bu çalışmada RMSEA değeri 0,042 olarak, CFI, GFI ve AGFI değerleri de sırasıyla 0,99, 0,99 ve 0,96 olarak belirlendiğinden uyumun iyi olduğunu göstermektedir (Şimşek, 2007; Harrington, 2009).

İç Tutarlık Analizi (Cronbach α analizi ile): Ölçek geliştirme çalışmalarında, ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlığını test etmek gerekmektedir (Öner, 2008). Değişik iç tutarlık analiz yöntemleri olmakla birlikte en yaygın olarak özellikle Likert tipi ölçeklerde Cronbach α analizleri kullanılmaktadır. Bu katsayının 0,40'ın altında olması ölçeğin "güvenilir olmadığını", 0,40-0,59 arasında olması ölçeğin "düşük güvenilirlikte" olduğunu, 0,60-0,79 arasında olması ölçeğin "güvenilir" olduğunu ve "0,80-1,00" arasında olması da ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunu göstermektedir (Akgül 2005; Yurdugül, 2005). Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin iç tutarlılık analizinde Cronbach α güvenilirlik katsayısı, ölçeğin bütünü için 0,88 olarak bulunmuştur (Tablo 2). Bu sonuç, ölçek maddelerinin birbirleriyle yüksek iç tutarlığa ve yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

"Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği"nin yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda, ölçeğin hemşire örnekleme yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır. Araştırmada, ölçeğin farklı hastane gruplarında (Sağlık Bakanlığı, özel hastaneler gibi) ve daha geniş örneklem gruplarında test edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akgül, A. (2005).** Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri- SPSS Uygulamaları. 3. Baskı. Ankara: Emek Ofset Ltd.Şti.
- Aksayan, S., Gözüm, S. (2002).** Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber. HEMAR-G Dergisi, 4:9-14.
- Altuntaş, S., Baykal, Ü. (2010).** Relationship between nurses' organizational trust levels and their organizational citizenship behaviors. *Journal of Nursing Scholarship*, 42(2),186-194.
- Bateman, T.S., Organ, D.W. (1983).** Job satisfaction and the good soldier: The relationship between affect and employee "citizenship." *Academic Management Journal*, 26, 587-595.
- Baş, T. (2006).** Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bolino, M.C., Koltz, A.C., Trunley, W. H., Harvey, J. (2013).** Exploring the darkside of organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 34, 542-559.
- Bolon, D.S. (1997).** Organizational citizenship behavior among hospital employees: A multidimensional analysis involving job satisfaction and organizational commitment. *Hospital and Health Services Administration*, 42 (2), 221-241.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010).** Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 5. Basım, Pegem Akademi, Ankara.
- Çam, M.O., Baysan Arabacı, L. (2010).** Tutum ölçeği hazırlamada nitel ve nicel adımlar. HEMAR-G Dergisi, 2, 59-71.
- Harrington, D. (2009).** Confirmatory Factor Analysis. Oxford University Press, New York.
- Lawshe, C.H. (1975).** A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563–575.
- Organ, D.W. (1977).** A reappraisal and interpretation of the satisfaction-causes- performance hypothesis. *Academic Management Review*, 2, 46-53.
- Öner, N. (2008).** Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı (Genişletilmiş 2. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Polit, F.D., Beck, C.T. (2012).** *Nursing Research Principles and Method*. 6th ed. Lippincott Williams &Wilkins, Philadelphia.
- Smith, C.A., Organ, D.W., Near, J.P. (1983).** Organizational citizenship behavior: Its nature and antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68, 653-663.
- Şimşek, Ö.F. (2007).** Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları. Ekinoks Yayınları, Ankara.
- Şeşen, H., Soran, S. (2013).** Örgütsel Vatandaşlıktan Zorunlu Vatandaşlığa: Zorunlu Vatandaşlık Davranışının Bazı Faktörlerle İlişkisi. 21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı, Kütahya, 407-410.
- Vigoda-Gadot, E. (2006).** Compulsory citizenship behavior: Theorizing some dark sides of the good soldier syndrome in organizations. *Journal for Theory of Social Behaviour*, 36 (1), 77-93.
- Vigoda-Gadot, E. (2007).** Redrawing the boundaries of OCB? An empirical examination of compulsory extra-role behavior in the workplace. *Journal of Business and Psychology*, 21(3), 377-405.
- World Health Organization (WHO). (2008).** Process of Translation and Adaptation of Instruments. (Erişim:01.08.2016).
- Yurdugül, H. (2005).** Ölçme Kuramı ve Güvenirlilik Katsayıları. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Guvenirlilik.pdf>(Erişim:10.09.2016).
- Zhao, H., Peng, Z., Chen, H.K. (2014).** Compulsory citizenship behavior and organizational citizenship behavior: the role of organizational identification and perceived interactional justice. *The Journal of Psychology*, 148 (2), 177-196.